

Geliş (Received): 12-11-2025
Kabul (Accepted): 22-12-2025

Sayı Sunuş Yazısı/ Issue Foreword

“Statik ve Dinamik Folklor” Anlayışı Bağlamında Tahir Alangu

Şirin Yılmaz*

Yılmaz, Ş., *Türk Folklor Araştırmaları/Turkish Folklore Research journal*. 2026-I - Sayı/No: 372, pp-pp. e-ISSN 3023-4670. DOI: 10.61620/tfa.... <https://turkfolklorarastirmalari.com>

Türk folklor araştırmaları, diğer pek çok ülke örneğinde olduğu gibi, mensubu olunan kültürün özünü kavramak, buna yönelik değerleri ortaya çıkarmak düşüncesi ve ideal kimliğe ulaşmak duygusu ile başlamıştır. Türk bilim çevrelerinde folklorun bağımsız bir disiplin olarak ilerleme süreci, yoğunlukla Türkoloji araştırmaları ekseninde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu alana karşı bilimsel merak taşıyan pek çok bilim insanının, Türk folklorunun eşsiz ürünlerini derleme, anlama, açıklama anlamında hizmeti olmuştur. Tahir Alangu yenilikçi, kapsayıcı ve geleceğe dönük faydacı açılımlar kazandıran yaklaşımıyla, Türk folklor disiplini üzerinde yaratıcı hizmeti olan değerli isimlerden biridir. Bu itibarla, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, 372. sayısını, hatırasına saygıyla Tahir Alangu’ya ithaf etmiştir.

Burada, Tahir Alangu’nun Türk folkloruna katkılarını tümüyle anlatmak, elbette mümkün değildir ancak araştırmacılara referans olmak bakımından, öne çıkan görüşlerine ve kültür odaklı özgün fikirlerine kısaca değinmek, yerinde olacaktır.

* Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü, Türk Halk Bilimi A.B.D/ Hacettepe University, Faculty of Letters, Department of Turkish Folklore, Turkish Folklore Division. sirinyo@hacettepe.edu.tr. ORCID ID 0000-0001-6038-0971

Tahir Alangu, eserlerinde folklor ürünlerinin tamamını kültürden süzülen yaşamsal parçacıklar olarak görür. Folklorun temel araştırma alanı olarak kültür; bireyin ve toplumun, yaşadığı doğal çevre ile uyumlu olarak kabul edip uyguladığı inançlara, her tür sözlü ve yazılı edebî ürününe, hukuk kurallarına, sanatına, gıda temin etme ve beslenmesine, müziğine, eğlencesine dair bütün düşüncelerini ve ürünlerini kapsayan çok katmanlı bir yapı taşımaktadır. Söz konusu katmanlı yapısı bakımından kültür, Clifford Geertz'e göre sıralı anlam ve simgeler düzeni olmanın yanı sıra, etkileşim kalıbı olarak toplumsal dizge yaratan bir mekanizma sergilemektedir. Bu anlamda kültür, insanların kendi tecrübesini yorumlamak ve eylemlerini yönlendirmek üzere kullandığı anlam yapısıdır; bağlı olarak toplumsal yapı da eylemin aldığı biçim, gerçekte mevcut olan toplumsal ilişkiler ağıdır (2010, s. 172). Öyleyse kültür bu yaklaşımda tarz, mantıksal göndermeler, anlam ve değer birlikteliği demek olan mantıklı bir etkileşim ve entegrasyon ile nitelenmektedir. Bu anlam yapısı, bu değer birlikteliği ve toplumsal ilişkiler ağı, bireyler yaşadıkça farklı bağlamlarda birbirine entegre olarak kültürün sözlü, yazılı, maddî ürünleri şeklinde sürekli yaşatılır ve hayata geçirilir. Bu noktada folklor araştırmacısının görevi, söz konusu mantıklı- anlamlı etkileşimi ve entegrasyonu çözümlemektir çünkü ideal bir folklor araştırmacısı, saha çalışması yöntem ve teknikleriyle ve bilimsel yaklaşımla kütüphane çalışması yaparak folklor disiplininin durduğu merkezden hem folkloru hem de ilişkili olduğu disiplinleri farklı perspektiflerden görebilen kişidir.

Türk folklor araştırmaları çerçevesinde, Tahir Alangu'nun folklor disiplinine, kültürel çalışmalara ve folklor araştırmacısı kimliğine bakışı, bizi tam da böyle, insan varlığına ve insan dünyasına bütüncül bir kavrayışa yöneltir.

1915 yılında doğan Tahir Alangu, Türk Dili ve Edebiyatı üzerine yüksek öğrenimini yaparken, çocukluk ve ilk gençlik yıllarında içinde bulunduğu "gelenek çevresi" (Alangu, 2020, s. 469)nde yaşadıklarına dair hatıraları hep canlı olduğundan, onlardan beslenir ve halk edebiyatı alanına yönelir. Bu alandaki çalışmaları özellikle masal, destan, âşık edebiyatı gibi kültürün sözlü ürünleri üzerinde yoğunlaşır. Alangu'nun yüksek öğrenimi sırasında öğrencisi olduğu Ord. Prof. Fuad Köprülü, Prof. Sabri Esat Siyavuşgil, Doç. Dr. Ahmet Caferoğlu, Prof. Dr. Walter Gottschalk'dan öğrendikleri ve

yabancı yayınları görebilme imkânı (Görkem, 2020, s.15) folkloru ve halk edebiyatını bilimsel zeminde sağlam ve net bir şekilde konumlandırmasını sağlar.

Alangu, yüksek öğrenimini tamamladıktan sonra folklor disiplininin tarihi ve içeriği, halk edebiyatı, halk tiyatrosu, göç gibi folklorun farklı araştırma kadroları üzerinde birçok makale ve kitap yazmıştır. O'nun bilimsel düşünce ve bilgi bakımından en verimli olduğu yılları, folklorun Türkiye'de yoğunlukla halk edebiyatı ürünlerinin ve geleneksel bilgi çerçevesinde yaşayan malzemenin saha çalışması ile derlenip yayınlandığı döneme denk gelmektedir. Türk folklor çalışmaları, Türkçülük hareketi ekseninde 1900'lü yıllarda başlar. Dursun Yıldırım'ın (1998, ss. 65-66), Türk folklor araştırmalarının gelişme evrelerini, temel özellikleri bakımından 1839-1908 örtülü devre, 1908-1920 Türkçü devre, 1920-1938 sentezci devre, 1939-1966 dergici devre ve 1966'dan günümüze bilimci devre olarak ifade etmesi dikkate alınırsa, Tahir Alangu'nun düşünsel ve bilimsel etkinliğinin, Anadolu'nun dört bir yanında bilimsel yaklaşımla gerçekleşen sahada derleme faaliyetlerinin, bu faaliyetlerden elde edilen verilerin dergiler kanalıyla geniş kitlelere ulaştırılmasının yanı sıra müzecilik anlayışının millî kültür bilinci çerçevesinde yoğunlaştığı yıllarda gerçekleştiği görülmektedir. Söz konusu yıllar, folklor ve kültürel farkındalığa yönelik bilicinin oluşup yaygınlaşmasıyla birlikte derlenen veya sergilenen malzeme aracılığıyla bugüne ve geleceğe dair kültürel çözümleme ve strateji oluşturmak üzere henüz, kuramsal anlayışlara yaslanan belirgin adımların atılmadığı süreçtir. Oysa Tahir Alangu, elde ettiği bilimsel birikim uyarınca, folklor malzemesinin isabetli olarak değerlendirilmesi ve değerlendirmeyi yapacak bilim insanı hakkında düşünceler üretiyordu. Alangu, bu bağlamda, folklorun ele alınış tarzı konusunda doğrudan araştırmacı kimliğine odaklanarak "statik folklor" ve "dinamik folklor" şeklinde iki ayrı biçimde konumlandırma yapıyordu. Öyle ki Alangu'nun Türk kültür coğrafyasını en geniş anlamda gören ve bu coğrafyaya ait bütün ürünleri dikkatle incelemek konusundaki "Millî Türk harsını ihya için umum Türklerdeki veya büyük ekseriyetindeki etnografya veya halkiyat eserlerinin heyet-i umumiyesini mütalaa etmek zarureti vardır." (Görkem, 2020, s. 22) sözleri, dikkate değerdir. O, bu zaruretin ancak Türk kültürünün içerdiği zengin düşünüm ve ürün katmanlarını açarak, özgün anlamları çözümleyip ortaya çıkaracak donanıma sahip bilim insanları tarafından yerine getirileceğine inanıyordu. Alangu, toplumun ve kültürün devingen yapısını göz

önünde tutarak, statik folklor anlayışına sahip araştırmacıların, folklor ürünlerinin ve icrasının motifleriyle, renkleriyle, yerli özellikleriyle bozulmadan devam etmesine yönelik bir endişe taşıdıklarına işaret eder ve bunun imkânsızlığını vurgular. Buna karşılık, yerel ve kapalı çevre folklor ürünlerinin, karşılaştırmalı folklor çalışmalarında faydalı olacağına değinmektedir. Hayatın sürekli bir değişimler silsilesi olduğu gerçeği, Alangu'nun dinamik folklor konumlandırmasında açıkça görülür. O, folklor ürünlerinin temelde sözlü olarak üretildiği, geleneğe bağlı olarak yaşadığı, varyantlaştığı, anonimleştiği ve kalıplaştığı (Yıldırım, 1998, ss.68-69) gerçeğini açıkça görmekle, folklor ürünlerinin farklı bağlamlarda farklı özelliklere bürünerek veya farklı anlamlar yüklenerek karşımıza çıkmasını gayet olağan karşılıyordu çünkü hayatın kendisi dinamiktir. Dolayısıyla O'na göre, folklor değerlendirilirken, toplumsal değişme göz ardı edilemez.

Bu bağlamda Batı merkezli düşünsel süreçlerin bir ürünü olarak ortaya çıkışı ile birlikte, ilerleyen aşamalarda da "geleneksel" bilgiyi önceleyen folklor, hem kültür merkezli bir bilimsel disiplinin adına karşılık geliyor, hem de doğası üzere, kültürü oluşturan yapı taşı olmak bakımından geleneğe ve geleneksel bilgiye yaslanıyor, aynı zamanda buradan elde edilen malzemenin adı yerine geçiyordu. 1973 yılında vefat eden Alangu'nun yaşamının son yıllarına doğru, folkloru hem disiplin, hem de malzeme adı olarak bütünleyen bu yaklaşım değişmeye başlamıştır. Böylece folklor, kültür içinde özgün birer kimliğe sahip olan her bir geleneksel malzemenin adı olmuştur. Bu malzemeyi toplumsal koşullarda zaman ve mekân bağlamları içinde, yorumlamaya uygun yöntem ve teorileri ortaya koyma, yorumlama ve çözümleme edimlerinin tamamı folkloristik sözcüğü ile karşılık bulmuştur (Bronner, 1983, s. 317). Nitekim, Batı dünyasında gerçekleşen bu, kavramsal ayrışmaya paralel olarak Türkiye'de folkloru kullanmak, bilimsel temele oturtmak ve bu alanda bilimsel araştırma yapmak mevzularının birbirine karıştırıldığından yakınan Alangu, aslında zaten dinamik folklor kavrayışıyla malzemenin elde edilmesinden, araştırmacıda bulunması gereken niteliklere ve onun izlemesi gereken yöntem kadar bu disiplinin çalışma ilkelerine ışık tutmuştur (Görkem, 2020, ss.24-29).

Nermi Uygur (2022, s.18)'a göre doğanın insanlaştırılma biçimine özgü süreç ve verim olarak kültür, insanın kendini evinde duymasını sağlayacak bir dünya

yaratmasıdır ve insanlar arasındaki her çeşit karşılıklı etkileşimi, her çeşit yaratma, davranma alışkanlığını içerir. Alangu'nun eserleri incelendiğinde Türk kültürün özgün dinamikleri çerçevesinde, Türk kültür coğrafyasının tamamının, her bir Türk bireyin evi olarak algılandığı görülür. Bu bağlamda Alangu, folkloru, yurtseverliği öğrenmenin ve öğretmenin en önemli kaynaklarından biri olarak işaret eder.

Alangu, folklorun araştırma kadrolarına bütüncül bakmakla birlikte maddî ürünlere pek az yoğunlaşmıştır. *Türkiye Folkloru El Kitabı Notları*'nın Halkbilgisinin Alanı, Tarif ve Tayini, Ödev ve Amaçları, Yakın Bilim Dalları ile Olan İlişkileri alt başlığında Hamit Zübeyr Koşay'ın folkloru etnoloji ile birleştirip maddî kültür ürünlerini dışarıda bırakarak belirlemeyi sadece manevî folklor denebilecek bir alanla sınırlamasını ve folklorun dinamik unsurlarını göz ardı etmesini eleştirir. Eşya- insan ilişkisi ekseninde folklorun kolektif özelliğine vurgu yaparak, âdetlerin eşyalar vasıtasıyla uygulanmasına dikkati çeker (Alangu, 2020, ss.431-432). Yanı sıra, Türk Folkloru El Kitabı'nda Sepp Finger tarafından yazılmış "Anadolu Türk İşlemeleri" başlıklı çeviri yazıya yer vererek (Alangu 2020, 745-747) kültür bütünlüğü kapsamında maddî ürünlere de değer yüklediğini gösterir. Öyle ki halkın kuvvetli hislerinin yarattığı heyecanları çok ince ve çok açık olan saf ifadelerle anlatan folklor çerçevesinde resim, çini dolaplar, çömlekçilik tezyinatı, aletler, beşikler ve mimari ürünleri örnek vererek andığı bediiyat yani sanat, görülen şeyleri ve fikirleri ifade etmek ihtiyacından doğmuştur. Bunlar en iyi tarihlerde bile bulamayacağımız kıymetli fikirleri ve hisleri, ait oldukları muhitin yaşam tarzını yansıttığı için milletin ortak duyuşunu ve dünyaya tavır alış zihniyetini doğrudan anlamamıza yardımcı olur (Alangu 2020, s. 408-409). Alangu bu sözleriyle, aslında, Ian Woodward (2016, s.1)'in, insanların nesnelere benliğin farklı boyutlarını anlayıp pratiğe dökmek ve kültür alanını daha geniş bir şekilde irdelemek üzere ihtiyaç duyduğuna dair fikrini dile getirmektedir. Dahası Alangu böylece bizi,güncel küresel koşullar uyarınca, Horkheimer ve Adorno (2014, ss.128-144) tarafından, kültürel, sanatsal formlar dahil olmak üzere topluluğa ve yerelliğe dayanan geleneksel düzenlemelerin kaybını da içeren modern toplumsal ilerlemenin, olguları, aklileştirip gizemden arındırdığına dair sözlerini tekrar düşünmeye yöneltir.

Alangu, hayatın değişmesi ve toplumsal değerlerin farklı anlamlara evrilmesi gerçeği karşısında, folklor disiplinine ait dinamiklerin ve araştırmacılar tarafından folklor ürünlerinin algılanmasına ve değerlendirilmesine yönelik kabullerin de güncel koşullar uyarınca daima yenilenmesi görüşündedir. Bir toplumun sürdürdüğü içe kapalı yaşam koşulları bir takım unsurların, yeniliklerin eklenmesiyle değişebilir, kültürel üretiminin yönü değişebilir, statik durumdaki yerel bilgi bambaşka bir yapıya dönüşebilir. Dolayısıyla folklor, mevcut statik bilgiyi belgelemekle kalmamalı, “folklorun hayatla birlikte yürüyen dinamizmini” daima göz önünde bulundurarak çalışmalıdır (Alangu 2020, s. 420-421). Bu bağlamda Arzu Öztürkmen, Alangu’nun düşünceleriyle paralel olarak, folklorun, Türkiye’de milliyetçilikle iç içe geçen yapısının altını çizerken, folklorun moderniteyi anlama çabasına hizmet edişine de dikkati çeker. Bu bağlamda folklorun, ideolojik bakışın yanı sıra, bir toplumun ürettiği her türden sanatsal iletişim biçimleriyle ilgisini dışavurumcu yerel kültür olarak tanımlanmasının dikkate alınarak, yer yer milli olmayabilen bir tarih ve mekân ilişkisi içinde ortaya çıkan kültürel formların gerçekteşebilirliğini vurgular (2006, s. 272).

Görüldüğü gibi Tahir Alangu, yoğunlukla sözlü ürünlere ilişkin araştırma yapmış olsa da bütüncül bir yaklaşımla folklor disiplini kapsamında tarihî gelişim, malzemenin elde edilmesi ve değerlendirilmesi konularında çağını aşan bir gerçeklikle ve bilimsellikle Türk Folkloruna özgün ve yenilikçi hizmetlerde bulunmuştur.

Hatırasına saygıyla...

Kaynaklar

- Alangu, T. (2020). *Türkiye folkloru el kitabı*. (Haz. İ. Görkem). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bronner, S. J. (1983). Visible proofs: Material culture study in American folklorists. *American Quarterly*. 35, 3, ss.316-338.
- Geertz, C. (2010). *Kültürlerin yorumlanması*. (Çev. H. Gür). Ankara: Dost Kitabevi.
- Görkem, İ. (2020). Sunuş yerine: Kültür bilimci Tahir Alangu ve folklor çalışmaları. *Türkiye folkloru el kitabı*. (Haz. İ. Görkem). (ss. 13-17). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Görkem, İ. (2020). Tahir Alangu'nun folklor anlayışı. *Türkiye folkloru el kitabı*. (Haz. İ. Görkem). (ss. 18-32). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Horkheimer, M., Adorno (2014). *Aydınlanmanın diyalektiği*. (Çev. N. Ülner, E.Öztaşhan Karadoğan). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Öztürkmen, A. (2006). *Türkiye'de folklor ve milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uygur, N. (2022). *Kültür kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Woodward, I (2016). *Maddi kültürü anlamak*. (Çev. F. B. Aydar). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yıldırım, D. (1998). *Türk bitiği*. Ankara: Akçağ Yayınları.

FİNANS: Bu çalışmanın yürütülmesinde herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI: Yazar, bu çalışmayı etkileyebilecek finansal çıkarlar veya kişisel ilişkiler olmadığını beyan eder.

YAZAR KATKILARI: Yazar, makalenin tümünü katkılarıyla oluşturmuştur.

ETİK ONAY BEYANI: Bu çalışmada Yerel Etik Kurul Onayına gerek duyulmamıştır. Yazar, bu üründe derginin Yapay Zekâ politikasına uymayı taahhüt etmiştir.

VERİ KULLANILABİLİRLİK BEYANI: Bu çalışmada kullanılan verilere yazardan talep üzerine erişilebilir.

FINANCE: No financial support was received for the conduct of this study.

CONFLICT OF INTEREST STATEMENT: The authors declare that there are no financial interests or personal relationships that may influence this study.

AUTHOR CONTRIBUTIONS: The author has contributed to the manuscript in its entirety.

ETHICAL APPROVAL STATEMENT: Local Ethics Committee Approval was not required for this study. The author has committed to complying with the journal's Artificial Intelligence policy in this product.

DATA AVAILABILITY STATEMENT: The data used in this study are available upon request from the author.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons NonCommercial license Attribution International License).